

gregor strniša

PREDGOVOR K IGRI LJUDOŽERCI

Če stopi pisatelj, potem ko so v dvorani ugasnile luči, pred zastor, da bi povedal gledalcem nekaj besed o svoji igri, najbrž ni v skladu z neotipljivim globljim jedrom lepega vedenja, čeprav ne krši nobenega znanega površinskega pravila – je pa prav gotovo v nasprotju z dobro mislijo, naj delo govori **sámo**.

Zato takoj povem, da svojega dela ne bom razlagal, ampak bi rad samo opozoril na nekaj reči.

V moji prejšnji igri je morálo zgodbe povedala Evica v verzih: Kdor je ves od tega sveta, s tistim se rad Hudič igra. Nisem bil presenečen, ko nekateri namišljeni tolmači tiste moje moralitete te preproste prilike niso dojeli, čeprav bi jo prav gotovo razumel vsak brihten kmet. Prav rad pa verjamem, da ljudska pamet obeh verzov ni všeč tistim našim lastnikom majhnih novih stanovanj in majhnih avtov, ki bi vsak od njih lastno mater prodal za par dinarjev, da bi si zanje kupil še eno vrečo cementa za zidavo letoviške hišice. Je med takim prosvetljenim plezalcem v bleščeči limuzini in nevednim kani-balom v mračnem grmu kakšna resnična razlika? Med zadnjo vojno pa so precej šušljali o čisto dobresednem ljudožerstvu, tudi v Ljubljani, in če se ozremo okrog sebe, bi to kar lahko verjeli.

Tudi v tej igri se Hudič, čeprav sploh ne nastopi v lastni kosmati in rogati osebi, prav po svoje poigra z mesarjem Pajótom in njegovimi. Stari pravljíčarji so vedeli bolje ko mnogi modrijani našega časa: Hudičevi darovi se po navadi na koncu spremenijo v črepinje in suho listje.

Pričakujem, da bo veliko ljudi – tako ko v igri tenente – obsojalo Petra Pajóta in Florijana Faláca, pa Majdalenko, Matildo in Marto. Ne bom začuden, če jih bo nekaj, posebno tistih plezalcev, obsodilo tudi pisatelja, zaradi grozovitosti, ki jih je storil Pajót, s Falácovo in Majdalenkino pomočjo – ti pa ravno zato, ker so jim sami močno podobni: kot oni, so tudi naš mesar, njegova najmlajša in naš kuhar preveč lačni boljšega življenja in pri ubiranju bližnjic k temu cilju niso nič izbirčni, ker pa Pajót ni tako omikan, kot so oni, pobija kar z roko in ne z rokavico.

Delo bo v kratkem izšlo pri mariborski založbi Obzorja.

Samó da je Pajót v vojnem pomanjkanju tudi in predvsem čisto dobesedno lačen, kar oni v našem mirnem in urejenem času pač niso. Torej je Pajót boljši od njih - na začetku svoje poti. Boljši je ravno toliko, kolikor je v ledeni in lakotni zimi boljši volk od lovca, ki se je dobro pozabaval, prespal in pozajtrkoval pri svoji priležnici, oblekel kožuh, kupljen za denar, ki ga ni prislužil z delom, ampak s premetenim podstavljanjem noge enim in lizanjem riti drugim, in vzel v roko drago puško z daljnogledom, da kaznuje in pokonča hudobnega volka.

Preden pa do konca obsodite vso ljudožersko družčino in oponesete njenemu avtorju, češ, to je pa le preveč, takih gnusnih grdobij ne maramo gledati, vzemite v roko dnevne časopise! Ti že kar vsak dan prinesejo kakšno novico, kako sta, recimo, žena in njen ljubček zaklala moža, ali kako je mož zaklal ženo pa še par njunih otrok povrh, ali kako sta vesela mladeniča kar za šalo vrgla neznanega potnika iz drvečega vlaka, ali kako je ženska najela in plačala človeka, da je ubil sinčka šoferja, ki je po nesreči povozil njenega pastorka. V takem svetu vsak dan živimo.

10

Pajót pa je tudi močno naglušen - čisto gluha na levo uho - zato govori hudó glasno in zadirčno, medtem ko je Falác slep na desno oko in z levim precej slabo vidi, zato nosi očala s slepo desno lečo, leva pa je strašno debela. Se vam ne zdi, da sta že zaradi tega malo odrezana od sveta, ki ju je takole pohabil, in stojita pred njim kot pred velikim akvarijem, kjer se gibljejo zamegljena vodna bitja v čudni tišini. Morda so jima ljudje malo bolj tuji ko nam, pa laže zapadeta trdosrčnosti. Po drugi plati Pajót nenavadno ostro vidi, vidi ko sokol, in Falác sliši ko zajec. Če pa lahko razločiš strigalico na temni steni ali slišiš hrošča v kleti, ti je svet morda spet preblizu, da bi ga lahko imel rad, včasih se ti mora zazdeti kar grozljiv! Ko sledimo njunim peklenskih šalam, opazimo, da postaja Pajót zmeraj bolj gluha in Falác zmeraj bolj slep - najbrž tudi to ni samo slučaj in burkaški domislek pisatelja.

Pajót je seveda trši, saj je po poklicu mesar in klobasnik, to pa je precej stvaren posel. Falác je, kot kuhar, bolj nagnjen k duhovnim rečem: dvomu, domislekom in najbolj rahlim odenkom, ki jih okusita jezik in srce: je umetniška narava, kot so temu včasih rekli - kako pa naj bi drugače nastala presunljiva omaka ali zapeljiva torta? Da je samó umetniško nagnjenje za mehkejšega človeka šibkih živcev pravi strup, ki razjeda njega samega, mi menda ni treba posebej dokazovati.

Po drugi strani pa obeh grozovitih klovnov nočem opravičevati niti z njunim poklicem niti z njunimi tu okrnjenimi in tam preostrimi čutili, pa tudi s surovim časom vojne ne: kot vsak od nas, se svobodno odločata in ravnata. Človek se na svetu, tudi v najhujših časih, sam odloča za dobro ali zlo – do tu se strinjam s tistim znamenitim tujim pisateljem, ki je povedal pomembno misel: Pekel, to so drugi! in je tako stari srednjeveški pekeli prestaval v ta svet in čas našega življenja na njem. Ampak podobno, vendar resničnejšo misel, o kazni, ki je že tu, je izrekel skoraj dva tisoč let pred njim že evangelist Janez, ko je zapisal: Kdor vanj veruje, ne bo obsojen, kdor pa ne veruje, je že v obsodbi. . . Obsodba pa je v tem, da je prišla luč na svet, pa so ljudje bolj vzljubili temo ko luč, zakaj njih dela so bila hudobna. V nasprotju s tistim znanim sodobnim mislecem sem torej prepričan, da je bistvo pred bitjo in da je ravno naše svobodno odločanje najmočnejši dokaz za obstoj nadnaravnega sveta, ki ga ta mislec zanika: naše zavestno svobodno ravnanje ni moglo kar nastati iz tegale otipljivega sveta, sredi sklenjene vzročne verige fizikalnih in biokemičnih zakonov, ampak je našo svobodo lahko spočela in nam jo podarila samo nadnaravna moč, ki ravno po njej tudi zmeraj posega v ta svet. Če pa ne bi imel svobodne volje, bi bil človek zares, čeprav neskončno zapleten, vendar samó po naravnih zakonih že vnaprej usmerjen, določen, končen in omejen stroj: humanoiden robot. Brez svobodne volje si sploh ne moremo zamisliti, da bi prišlo do ustvarjalnega dela. Vse naše prizadevanje v kmetovanju, obrti, znanosti, filozofiji, umetnosti, je samo oblika naše želje po prestopanju tega sveta, ker vse to naše delovanje tudi izvira iz moči, ki ni samo v nas in ni samo od tega sveta. Čeprav rasejo naše stvaritve iz prsti, iz rud in soli naših doživetij, jim vendar dajeta rasti sonce, ki je svetlejšo, in dež, ki je bujnejši od našega.

Zato ni slučajno, da tole igro začne in konča mrtvaški ples, ki samo navidez nasprotuje njeni celó preveč stvarni zgodbi, v resnici pa jo nujno dopolnjuje, tako kot je večerja mrtvih, ob koncu, nasprotje in hkrati dopolnilo pojedinam živih, ki jih boste gledali. Kdor je kdaj slučajno prebral mojo pesem Borilnica – in to malo bolj pazljivo, kot različni bolj ali manj namišljeni razlagalci mojega dela – bo morda opazil čisto prostorsko sorodnost s to pesmijo: tako tam kot tukaj se včasih oglasijo iz višine orgle, iz kleti pa prihaja v nočeh strašilo. Vzor za to so mi bile tiste srednjeveške igre s tremi istočasnimi prizorišči, kjer je srednji oder predstavljal ta svet, zgornji nebo, klet spodaj pa pekeli ali vice.

Igro, ki jo boste videli, bi torej lahko primerjali podobi, sestavljeni iz samih hudó otipljivih reči: nožev, sekir, krožnikov, steklenic, odej, čevljev, kosov mesa - ki pa jo nosi in na vseh štirih straneh obdaja čisto neotipljiv okvir: levo in desno mrtvaški ples, spodaj kripta, ki prihaja iz nje prikazen, zgoraj glas orgel, ki jih slišimo tudi še potem, ko jih je že raztreščila bomba, in igrajo kar naprej isto skladbo: Bachov Preludij in fugo v g-duru, BWV. 541, ali pa morda BWV. 544 ali 538 - na vsak način kakšno mojstrovo najbolj zanosno veselo orgelsko delo, ker si smemo tudi smrt in posmrtnost predstavljati močno veselo.

Kaj ni takale podoba tudi to naše brezmejno svetovje, ki pa je vendarle vase zaključeno in zamejeno? Táko je ko surovo jajce, z rumenjacom življenja, beljakom smrti in trdo lupino končnosti, ki plava v neskončnem morju nadnaravnega sveta. Da ni tega morja, ki ga nosi in varuje, bi v strašni suhi praznini takoj zakrknilo, se posušilo, razpadlo in se zdrobilo v sončni prah. Se bo kdaj iz tega jajca izleglo in prebilo lupino bitje - morda krilata kača, morda rogata riba, morda peteronoga ptica, morda trooki človek - a vendar bitje, ki bo imelo oči, da bodo videle modro morje okrog sebe, kdo ve?

gregor strniša

MRTVEMU FANTU

Ko bo Zemlja mrtva glava
sredi daljnih sveč,
midva našla in prepoznala
se bova spet.

Ti boš drug in jaz bom druga
kot nekoč:
tisoč rok bo gnala duša,
kakor gozd.

Ko robidnic sončnega leta
ji bo zorelo očes,
ko bo Zemlja davno slepa
sredi jasnih zvezd.

13

DVE PESMI DEKLE
iz Igre o ženski zvestobi,
ki jo pisatelj še piše

ŽIVA ZVEZDA

Zvezda me vsrkava vase,
pa ne vem, katera zvezda.
Strašno je, kadar te vzame
in do dna izpije zvezda.

14

Léžem, ležim ko pripeta:
takrat tista zvezda vstaja.
Vstanem, stojim kot ukleta:
tista zvezda takrat zahaja.

Vso noč slišim stolpno uro,
ves dan delam težka dela -
vsak večer in vsako jutro
pa me pije daljna zvezda.

strniša